

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Кваліфікаційна робота

05 – Соціальні та поведінкові науки / 053 – Психологія

«Особливості формування професійно важливих компетенцій у
здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія»»

Студентки 2-го курсу П-2мз групи
напряму підготовки «Психологія»
спеціальності 053 «Психологія»

Антолик А.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник Щербан Т.Д.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Сербін Ю.В.

(прізвище та ініціали)

Мукачево 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ПСИХОЛОГІЯ».....	7
1.1. Аналіз наукової літератури з проблеми вивчення професійно важливих компетенцій.....	7
1.2. Професійні компетенції як підґрунтя ефективної діяльності за фахом...	16
1.3. Психологічна характеристика професійно важливих компетенцій психолога.....	21
Висновки до першого розділу.....	31
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ПСИХОЛОГІЯ».....	33
2.1. Особливості формування професійно важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія».....	33
2.2. Дослідження професійно важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія».....	42
2.3. Психологічний та статистичний аналіз результатів констатувального експерименту.....	46
Висновки до другого розділу.....	51
РОЗДІЛ 3 ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ПСИХОЛОГІЯ».....	53
3.1. Програма психокорекційної роботи, спрямованої на підвищення рівня професійно важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія».....	53
3.2. Психологічний та статистичний аналіз результатів формувального експерименту.....	75
3.3. Перевірка ефективності корекційних заходів за допомогою t–критерію	

Стьюдента.....	80
Висновки до третього розділу.....	82
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	87
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема формування професійно важливих компетенцій фахівця в будь-якій галузі викликана світовою тенденцією інтеграції, глобалізації світової економіки, зміною освітньої парадигми – сукупності переконань, цінностей, технічних засобів тощо. Соціально-економічні умови розвитку в нашій країні та світі висувають нові умови до майбутніх фахівців, та зумовлюють необхідність не лише отримання вищої освіти та кваліфікації за тією чи іншою спеціальністю, але і розвитку у студентів набору ключових, загальногалузевих та предметних компетенцій, які визначають їхню успішну професійну діяльність, адаптацію в суспільстві, підвищують конкурентоспроможність на ринку праці.

Під компетенцією розуміють сукупність професійних знань, вмінь, навичок, особистісних якостей та характеристик, мотивацій, заснованих на цьому моделі поведінки, що дозволяють ефективно виконувати актуальні професійні вимоги.

Проблемою трактування поняття компетенції займалися Н. О. Антонова, Н. М. Бібік, М. С. Головань, О. А. Грішнова, В. О. Калініна, О. В. Кучай, В. І. Луговий, Н. М. Перевознюк, В. С. Плохій, Г. Г. Руденко, Ю. Г. Татур, А. В. Хуторський та інші. Визначення ключових компетенцій подано в роботах І. А. Зимньої, Г. К. Селевко, П. І. Третьякова, Т. І. Шамова та інших. Внесок у розуміння сутності професійної компетентності внесли праці Б. Г. Ананьєва, К. А. Абульхановой–Славської, Ю. С. Бондар, О. В. Овчарук, С. У. Гончаренко, Є. О. Климова, І. В. Родигіної.

У сучасному світі психолог має володіти не тільки запасом теоретичних знань та загальних практичних вмінь, а й специфічними знаннями та навичками, що стосуються надання психологічної допомоги людині у складній життєвій ситуації. Тому постає проблема формування особистісних та професійних компетенцій у майбутніх психологів.

Об'єкт дослідження – професійно важливі компетенції у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія».

Предмет дослідження – психологія формування професійно важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія».

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психології формування професійно важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія».

На підставі поставленої мети було визначено наступні **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати наукову літературу та визначити особливості формування професійно важливих компетенцій важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія».

2. Провести емпіричне дослідження професійно важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія».

3. Розробити психокорекційну програму спрямовану на підвищення рівня професійно важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія», перевірити ефективність проведених заходів.

Методи (методики) дослідження:

– теоретичні: аналіз, синтез, порівняння сучасних наукових й емпіричних досліджень з проблеми вивчення;

– емпіричні: психолого – педагогічний (констатувальний) та формувальний експерименти, спостереження, бесіди, тестування (методика діагностики рівня емпатичних здібностей В. В. Бойко, методика діагностики рівня розвитку рефлексивності А. В. Карпова, методика діагностики рівня комунікативної толерантності В. В. Бойко, методика діагностики спрямованості особистості Б. Басса);

– методи статистичної обробки даних із їх подальшою якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням.

База дослідження: дане дослідження проводилося на базі Мукачівського державного університету. Вибірку склали 30 здобувачів спеціальності «Психологія».

Практичне значення отриманих результатів. Результати даного дослідження можуть бути використані та застосовані освітніми працівниками закладів середньої та вищої освіти, соціальними працівниками, практичними психологами в роботі із здобувачами спеціальності психологія для розкриття професійних компетенцій, їх формування, розкриття чинників, що супроводжують розвиток професійних компетенцій, а також в процесі підготовки психодіагностичної, корекційно-розвивальної, консультативної, просвітницької, освітньої діяльності та розробки різних тренінгових програм.

Структура роботи. Дана кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких закінчується висновками, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст викладено на 86 сторінках тексту. Загальний обсяг – 105 сторінок.

Публікації за час навчання. Щербан Т.Д., Анталік А.В. Характеристика професійно важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «психологія». Наука майбутнього. Мукачево, 2022

ВИСНОВКИ

1. Проаналізувавши наукову літературу з проблеми вивчення професійно важливих компетенцій були зроблені наступні висновки. Швидкий соціально–економічний розвиток суспільства висуває нові вимоги до професійних та особистісних якостей фахівців у будь–якій галузі. Необхідною умовою ефективної діяльності є не тільки отримання вищої освіти та кваліфікації, а також і володіння професійно необхідними компетенціями, що являє собою професійну компетентність та визначає рівень професіоналізму особистості. Проблемою трактування поняття компетенції займалися Н. О. Антонова, Н. М. Бібік, М. С. Головань, О. А. Грішнова, В. О. Калініна, О. В. Кучай, В. І. Луговий, Н. М. Перевознюк, В. С. Плохій, Г. Г. Руденко, Ю. Г. Татур, А. В. Хуторський та інші.

Під компетенцією розуміють сукупність професійних знань, вмінь, навичок, особистісних якостей та характеристик, мотивацій, заснованих на цьому моделі поведінки, що дозволяють ефективно виконувати актуальні професійні вимоги. Володіння професійними компетенціями є необхідною умовою становлення кваліфікованого фахівця на етапі професіоналізму.

2. Було досліджено особливості формування професійно важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія». При підготовці фахівців у вищій школі слід враховувати не тільки зміст освіти, освітнє середовище вузу, організацію освітнього процесу, освітні технології, але і індивідуально–особистісні властивості здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія». Для формування ключових компетенцій у майбутніх психологів слід розвивати розумову діяльність, абстрактне і критичне мислення, самостійність, творчий підхід до справи, вміння постійно вчитися і оновлювати свої знання. При формуванні професійно важливих компетенцій у студентів–психологів необхідне використання активних форм навчання, які сприяють формуванню психологічної спрямованості, розвитку творчого потенціалу, об'єктивації становлення позиції особистості, орієнтації

людини на самовдосконалення. З огляду на когнітивні особливості студентів–психологів, найбільш ефективними прийомами при формуванні професійно важливих компетенцій є робота в команді (коучинг), метод кейсів, рольова гра, проблемне навчання, контекстне навчання, проектна діяльність, соціально–психологічний тренінг, самостійна науково–дослідна робота студентів.

3. Було проведено емпіричне дослідження професійно важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія». Для дослідження рівня сформованості професійно важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія» було обрано наступні методики: методика діагностики рівня емпатичних здібностей В. В. Бойко, методика діагностики рівня розвитку рефлексивності А. В. Карпова, методика діагностики рівня комунікативної толерантності В. В. Бойко, методика діагностики спрямованості особистості Б. Басса.

Констатувальний експеримент був проведений на базі Мукачівського державного університету. Для досягнення мети дослідження були опитані студенти за спеціальністю «Психологія» кількістю тридцять осіб.

В ході дослідження було визначено, що 90% випробуваних студентів–психологів мають занижений рівень емпатії, 90% випробуваних мають середній та низький рівень рефлексивності (70% та 20% відповідно), 80% випробуваних мають середній рівень комунікативної толерантності. Так, за шкалою «спрямованість на взаємодію» виявлено найменшу кількість балів, що свідчить про недостатню спрямованість студентів–психологів на спілкування та взаємодію.

4. Було розроблено психокорекційну програму спрямовану на підвищення рівня професійно важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Психологія». Було проведено 6 занять, спрямованих на розвиток навичок самопрезентації, самооцінки, сензитивності, стресостійкості, рефлексивних та емпатичних здібностей, саморегуляції, комунікативних здібностей та навичок ефективного слухання, креативності та

творчих здібностей. В ході тренінгу використовувались групові дискусії, ігри, моделювання конкретних життєвих ситуацій, методи невербальної активності, проєктивне малювання, вправи, які спрямовані на розвиток когнітивних, рефлексивно–перцептивних, вольових, ціннісно–сміслових, поведінкових, комунікативних, емоційних якостей тощо.

5. Було перевірено ефективність проведених психокорекційних заходів. По завершенні тренінгової роботи було проведено повторну діагностику за методиками, які були запропоновані у констатувальному експерименті. В результаті порівняльного аналізу якісних та кількісних показників в експериментальній групі було виявлено підвищення рівня емпатичних, рефлексивних здібностей, комунікативної толерантності та спрямованості особистості на взаємодію.

Провівши формувальний експеримент та порівнявши середні показники за t -критерієм Стьюдента, було встановлено позитивну динаміку показників професійно важливих компетенцій у студентів–психологів, тобто що існують статистично значимі відмінності наступних особистісних властивостей: емпатичні здібності, рефлексивність, комунікативна толерантність та спрямованість особистості на взаємодію.

Таким чином, всі завдання кваліфікаційної магістерської роботи виконано, мету – досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонова О. Є., Маслак Л. П. Європейській вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. *Професійна педагогічна освіта : компетентнісний підхід* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2011. С. 81-109.
2. Антонова Н. О. Уявлення про професійну компетентність та привабливість майбутньої професії для студентів психологічних факультетів. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2010. Т. 7. №. 7. С. 13-25.
3. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики* / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.» 2004. С. 45-50.
4. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь : теория и практика. Київ : Освіта України. 2007. 332 с.
5. Бондаренко О. Ф. Психологічні особливості сучасної молоді та проблеми професійної підготовки психологів–практиків. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. № 4. С. 8-11.
6. Бочелюк В. Й., Зарицька В. В. Психологія : вступ до спеціальності. Київ : Промінь. 2007. 225 с.
7. Винославська О. В., Бреусенко–Кузнєцов О. А., Зливков В. Л. Психологія : навчальний посібник. Київ : Фірма «ІНКОС». 2005. 352 с.
8. Вольфовська Т. О. Комунікативна компетентність особистості як умова взаєморозуміння та досягнення згоди. Київ : Гнозис. 2002. 605 с.
9. Галян О. І., Галян І. М. Експериментальна психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав. 2012. 400 с.
10. Головань М. С. Компетенція і компетентність : досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С 23-30.

11. Головань М. С. Компетенція та компетентність : порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8 (18). С. 224-234.
12. Грейліх О. О., Смашна Л. П. Професійно важливі якості практичного психолога як предмет наукового дослідження. *Гуманітарний вісник*. 2012. № 25. С. 286-291.
13. Джонсон Девід В. Соціальна психологія : тренінг міжособистісного спілкування. Київ : Видавничий дім «КМ Академія». 2003. 288 с.
14. Дубравська Д. М. Основи психології : *навчальний посібник*. Львів : Світ. 2001. 280 с.
15. Дуткевич Т. В., Савицька О. В. Практична психологія : вступ до спеціальності. Київ : Центр учбової літератури. 2010. 256 с.
16. Журавльова Л. П. Психологія емпатії. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка. 2007. 328 с.
17. Кириленко Т. С. Психологія : емоційна сфера особистості : *навчальний посібник*. Київ : Либідь. 2007. 256 с.
18. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти. *Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів вищої освіти» від 31.07.2008 N 1/9-484.*: Додаток.
19. Корольова К. Психологічний тренінг як засіб особистісного зростання. *Соціальна психологія*. 2008. №. 3. С. 76-83.
20. Лемак М. В., Петрище В. Ю. Психологу для роботи : діагностичні методики : *збірник*. Ужгород : Гаркуші, 2012. 616 с.
21. Литовченко Н. Ф. Професійно орієнтований тренінг самопізнання та саморегуляції : *навч.-метод. матеріали для тренінгових занять студ.-психологів*. Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя. 2005. 72 с.
22. Луговий В. І. Компетентності та компетенції : поняттєво-термінологічний дискурс. *Вища освіта України*. 2009. №. 3. С. 8-14.

23. Максименко С. Д. До проблеми розробки освітньо–кваліфікаційної характеристики сучасного психолога. *Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів*. 2001. №. 1. С. 2-6.
24. Максименко С. Д., Носенко Є. Л. Експериментальна психологія. Київ : Тезаурус. 2004. 121 с.
25. Максименко С. Д. Загальна психологія : *навчальний посібник*. Київ : Центр навчальної літератури. 2004. 272 с.
26. Мартинюк І. А. Розвиток професійно важливих якостей у майбутніх психологів для роботи в школі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.08 «Психологія». Київ. 2004. 16 с.
27. Мілютіна К. Л. Динаміка професійної компетентності практичних психологів у процесі перенавчання. Київ : Просвіта. 2005. 426 с.
28. Мілютіна К. Л. Теорія та практика психологічного тренінгу. Київ : МАУП. 2004. 192 с.
29. Мова Л. В. Психологічні особливості забезпечення особистісної самореалізації майбутніх психологів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна психологія». Київ. 2003. 20 с.
30. Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики. *Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Київ : Видавничий Дім «Слово». 2012. 464 с.
31. Мороз Л. І. Принципи організації та проведення тренінгу професійно–психологічного спрямування. *Психологія і суспільство*. 2003. №. 3 (13). С. 133-140.
32. Мороз Л. І., Яковенко С. І. Професійно–психологічний тренінг. Київ : ПАЛИВОДА АВ. 2011. 252 с.
33. Панок В. Г. Практична психологія : теоретико–методологічні засади розвитку. Чернівці : Технодрук. 2010. 486 с.

34. Пастух Л. В. Модель сензитивності особистості практичних психологів закладів освіти. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : зб. наук. пр. Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В. Даля. 2014. № 2 С. 231-239.
35. Пов'якель Н. І. Професійна рефлексія психолог-практика. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. №. 6-7. С. 3-6.
36. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи* / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.». 2004. С. 15-24.
37. Пророк Н. В. Практичний психолог : професійно важливі якості. *Психологія*. Донецьк. 2002. № 1. С. 16-17.
38. Родигіна І. В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання. Харків : Вид. група «Основа». 2005. 96 с.
39. Семиченко В. А. Теоретико–методологічні основи підготовки майбутніх психологів. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка*. Київ : Міленіум. 2005. № 15. С. 109-112.
40. Сидорчук Н. Г. Порівняльний аналіз понять «компетенція» та «компетентність» як складних психолого–педагогічних феноменів. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. Вінниця–Київ. 2015. С. 78-81.
41. Синельников В. В. Щеплення від стресу, або психоенергетичне айкідо. Київ : Лотос. 2009. 224 с.
42. Слободянюк І. А. Сучасні підходи до формування професійних навичок практичних психологів та соціальних педагогів в системі вищої освіти. *Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору : моніторинг якості освіти*. 2007. Т. 5. № 3. С. 394-400.
43. Терлецька Л. Г. Рольова гра як засіб формування професійно–значущих якостей майбутнього практичного психолога : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.08 «Психологія». Тернопіль. 2001. 19 с.

44. Федорчук В. М. Соціально–психологічний тренінг : розвиток комунікативної компетентності викладача. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2003. 240 с.

45. Чепелева Н. В. Особистісна підготовка психолога–практика. *Персонал*. 2000. № 5. С. 17-19.

46. Чепелева Н. В. Формування професійної компетентності в процесі вузівської підготовки психолога–практика. *Актуальні проблеми психології*. 1999. № 4. С. 271-279.

47. Шандрук С. К. Психологія професійних творчих здібностей. Тернопіль : ТНЕУ. 2015. 358 с.

48. Шандрук С. К. Специфіка підготовки практичних психологів до професійної діяльності. *Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах*. Київ : Ніка-Центр. 2002. С. 32-34.

49. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Харків : Прапор. 2004. 640 с.

50. Шевченко Н. Ф. Підготовка практичних психологів : особистісні та професійні якості фахівців. *Психологія*. 2002. № 17. С. 39-61.

51. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції : *навчальний посібник*. Київ : Либідь. 1996. 264 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>